

Nr 14.

Ankom till riksdagens kansli den 17 februari 1939 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående hotell- och restaurangpersonalens inordnande i full utsträckning under lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 162, vilken behandlats av andra lagutskottet, har fru *Rönn-Christiansson m. fl.* hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om förslag till sådan ändring av allmänna arbetstidslagen, som möjliggör restaurang- och hotellpersonalens inordnande under densamma.»

I fråga om de skäl, som anförts till stöd för berörda hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning äger enligt sin 1 § tillämpning å varje rörelse eller arbetsföretag, för såvitt i rörelsen eller företaget till arbete för arbetsgivares räkning i regel användes flera än fyra arbetare, häri icke inräknad arbetare, som användes till arbete, vilket enligt 1 § andra stycket a)—l) undantagits från lagens tillämpning. Enligt punkten k) faller ej under arbetstidslagen sådant arbete i hotell-, restaurang- eller kafé-rörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande. Detta undantag, som i enahanda formulering återfanns i 1919, 1921, 1923 och 1926 års arbetstidslagar, motiverades av arbetstidskommittén i dess den 25 januari 1919 framlagda betänkande med de betydande olägenheter en lagstadgad reglering av arbetstiden skulle medföra för sådana personalgrupper, som hade att tillhandagå publiken, i synnerhet som dessas arbetsförtjänst väsentligen utginge i form av drickspengar.

Enligt 4 § i lagen gäller som huvudregel, att arbetsgivare icke må använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan. Därest den nyssnämnda begränsningen av arbetstiden för vecka icke därigenom överskrides, må dock arbetstiden under något eller några av veckans dygn utsträckas till högst 9 timmar. I lagen medges åtskilliga undantag från denna huvudregel. Av särskilt intresse i förevarande sammanhang torde vara stadgandet i 10 § 1 mom. i

lagen, enligt vilket Kungl. Maj:t på framställning av arbetsrådet eller efter dess hörande äger beträffande annat arbete i hotell-, restaurang- eller kafé-rörelse än sådant, som avses i 1 § k), föreskriva annan begränsning av tiden för arbetares användande, därest tillämpningen av 4 § prövas medföra synnerliga svårigheter.

I socialstyrelsens den 9 april 1921 avgivna betänkande med förslag till reviderad lag om arbetstidens begränsning förordades bland annat att utsluta undantaget för hotell-, restaurang- och kafé-rörelse samt att åt detta slag av verksamhet giva en särställning, kännetecknad därav, att arbetsrådet skulle få fria händer att, i den mån så påkallades för verksamhetens ändamålsenliga bedrivande, reglera arbetstiden. Detta förslag godtogs av Kungl. Maj:t och förelades 1921 års riksdag i proposition nr 359 med förslag till lag om arbetstidens begränsning. Andra lagutskottet (utlåtande nr 32) avstyrkte emellertid förslaget i denna del och förordade, att det gällande undantaget skulle bibehållas. Riksdagen anslöt sig till utskottets uppfattning.

Vid 1928 års riksdag hemställdes i två likalydande motioner, I: 166 av herr Möller m. fl. och II: 318 av herr Hansson i Stockholm m. fl. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa snar undersökning om, bland annat, hotell- och restaurangpersonalens arbetsförhållanden samt på grundval av denna undersökning vidtaga eller för riksdagen föreslå nödiga åtgärder för undanröjande av konstaterade missförhållanden.

Första kammarens andra tillfälliga utskott, som behandlade motionen I: 166, uttalade i sitt utlåtande, nr 6, att utskottet funnit det önskvärt, att arbetstiden för hotell- och restaurangpersonalen ordnades på ett bättre sätt än som åtminstone vid vissa företag syntes vara fallet. De egenartade arbetsförhållandena och de skilda arbetsgruppernas olikartade arbete gjorde det dock enligt utskottets mening synnerligen vanskligt att föreslå de åtgärder, som med lika hänsynstagande till företagarens och personalens berättigade intressen kunde vara möjliga och lämpliga. En allsidig och förutsättningslös utredning om de faktiska förhållandena i yrket syntes utskottet vara av behovet påkallad, och utskottet tillstyrkte för sin del en sådan undersökning. Denna syntes utskottet lämpligen böra begränsas till att söka klarlägga de grundläggande fakta, som låge bakom de aktuella spörsmålen angående, bland annat, arbetstidsförhållandena samt löne- och anställningsvillkoren.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, som behandlade motionen II: 318, anslöt sig i sitt utlåtande nr 7 i allt väsentligt till vad första kammarens utskott anfört i frågan och tillstyrkte sålunda en utredning.

I skrivelse den 25 maj 1928, nr 243, hemställde riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte låta i av riksdagen angiven omfattning verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan om arbetsvillkoren inom hotell- och restaurangyrket samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

I anledning härav uppdrog Kungl. Maj:t den 14 juni 1928 åt socialstyrelsen att verkställa en dylik utredning ävensom att avgiva de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Vid 1930 års riksdag framlades i proposition, nr 31, förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 4 juni 1926 om arbetstidens begränsning. Någon ändring i de materiella bestämmelserna i lagstiftningen ifrågasattes icke.

I flera motioner i anledning av propositionen hemställdes, att riksdagen skulle för sin del antaga definitiv lag i ämnet i överensstämmelse med förslag, som innefattades i motionerna. I det förslag, som i sådant hänseende framlades i motionen II: 386 av herr Karlsson i Grängesberg m. fl., hade arbete i hotell-, restaurang- och kaféerörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, icke i någon mån undantagits från lagens tillämpning.

Andra lagutskottet föreslog i sitt utlåtande nr 15 riksdagen att för sin del antaga en definitiv lag om arbetstidens begränsning, vari undantaget för arbete i hotell-, restaurang- och kaféerörelse erhöll den utformning, gällande lag visar.

Riksdagen biföll utskottets förslag.

Vid 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936 och 1937 års riksdagar väcktes motioner med yrkande, bland annat, att arbetstidslagen skulle utsträckas att omfatta arbetargrupper, som icke voro inbegripna under lagens tillämpning (motionerna II: 287 år 1931, II: 60 år 1932, II: 79 och II: 252 år 1933, II: 286 år 1934, II: 337 år 1935, II: 17 år 1936 samt II: 255 år 1937). På hemställan av andra lagutskottet (utlåtanden 16/1931, 35/1932, 35/1933, 53/1934, 16/1935, 20/1936 och 37/1937) beslöt riksdagen, att motionerna icke skulle föranleda till någon åtgärd.

Internationella arbetsorganisationens konferens antog år 1930 en rekommendation angående reglering av arbetstiden i hotell, restauranger och liknande företag.

I proposition nr 32 till 1931 års riksdag anhöll Kungl. Maj:t om riksdagens yttrande angående bland annat nämnda rekommendation. Föredragande departementschefen, statsrådet Sam Larsson, uttalade i propositionen, att rekommendationen borde utgöra en ytterligare anledning att påskynda och komplettera de utredningar, som redan verkställts eller påginge

beträffande arbetstiden för sådana personalkategorier, som innefattades i rekommendationen.

På förslag av andra lagutskottet (utlåtande nr 15) uttalade riksdagen, att riksdagen icke haft något att erinra mot departementschefens uttalanden beträffande rekommendationen.

Socialstyrelsen har i juni 1931 i Sveriges officiella statistik, avdelningen Socialstatistik, offentliggjort sin »Undersökning rörande arbetsförhållandena inom hotell- och restaurangnäringen 1929/1930». En kortfattad redogörelse för undersökningens resultat i de hänseenden, om vilka nu är fråga, har lämnats i andra lagutskottets utlåtande nr 12/1937. Därjämte hava vissa från denna undersökning hämtade uppgifter intagits i den tabell, som här nedan återgivits.

Socialstyrelsen har sedermera i skrivelse till Kungl. Maj:t den 3 september 1932 till fullgörande av sitt ovannämnda uppdrag och under hänvisning till sin undersökning anfört, bland annat:

Beträffande arbetstidsförhållandena framgår av utredningen, att desamma betydligt förbättrats från tiden för styrelsens föregående undersökning på området eller åren 1914 och 1915. Sålunda hade den genomsnittliga bruttoarbetstiden per vecka, beräknad med hänsyn till alla slag av ifrågasvarande företag och alla inom dem sysselsatta personalgrupper, nedgått från 81 till 64 timmar enligt arbetsgivarnas och från 89 till 73 enligt personalens uppgifter. Härtill har givetvis den år 1919 införda lagstiftningen angående arbetstidens begränsning kraftigt bidragit, ehuru den gäller allenast för ungefär en fjärdedel av hotell- och restaurangpersonalen, d. v. s. den s. k. ekonomipersonalen. Arbetstidslagstiftningen, vars tillämpning inom förevarande verksamhetsområde mött stora svårigheter och endast småningom kunnat genomföras, har emellertid jämväl efter tiden för socialstyrelsens senare undersökning verkat förkortande på arbetstiden. Givetvis har nämnda lagstiftning utövat inflytande i enahanda riktning jämväl beträffande övriga personalgrupper inom ifrågasvarande näringsgrenar. Härtill kommer, att kollektivavtalen, som först under de senaste åren fått någon större anslutning inom hotell- och restaurangfacket, haft liknande verkningar. Jämväl i fråga om arbetstidens förläggning och rätten till semester torde kollektivavtalen ha medfört för personalen gynnsamma förändringar.

Arbetstidsförhållandena för arbetstagarna inom hotell- och restaurangbranschen lära sålunda ej blott under den senare tiden ha avsevärt förbättrats, utan torde denna utveckling i stort sett alltjämt fortgå. En annan omständighet av betydelse i förevarande avseende utgör de nya bestämmelserna i 5 § i)—m), rörande resp. raster, nattvila, veckoledighet och semester, i den reviderade lagen om arbetarskydd. — — — — —

Man har sålunda här i landet en lagstiftning rörande arbetstidsförhållandena, vars genomförande, ehuru betydande framsteg gjorts och alltjämt göras, dock ännu lämnar åtskilligt övrigt att önska i fråga om hotellen och restaurangerna. I detta sakernas läge förefaller det, oberoende av vilken mening man än hyser om behovet av förbättrade arbetstidsförhållanden för hotell- och restaurangpersonalen, vara tvivelaktigt, om man f. n. bör påkalla vidtagande av ytterligare lagstiftningsåtgärder på området. Enligt styrel-

sens förmenande talar i stället åtskilligt för att man först borde söka att påskynda och intensiviera tillämpningen av den nu gällande lagstiftningen. — — — — —

Socialstyrelsen anser sig alltså, åtminstone f. n., sakna skäl att med anledning av förut omförmälda, den 14 juni 1928 meddelade uppdrag föreslå annan åtgärd än någon förstärkning av den yrkesinspektrisen underordnade personalen.

Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Vid 1937 års riksdag väcktes en motion, II: 165, i vilken herr Persson i Tidaholm m. fl. yrkade, att riksdagen måtte för sin del besluta att utesluta det under 1 § lagen om arbetstidens begränsning upptagna undantaget »k) sådant arbete i hotell-, restaurang- eller kaféörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande», ävensom att i samband därmed måtte med det näst föregående och näst efterföljande undantaget företagas av den föreslagna uteslutningen påkallade ändringar.

Andra lagutskottet, som behandlade motionen, yttrade i sitt däröver avgivna utlåtande (nr 12) med anknytning till socialstyrelsens undersökning rörande förhållandena inom näringen 1929/1930 bland annat följande:

Socialstyrelsens undersökning gav vid handen, att arbetsvillkoren inom hotell-, restaurang- och kaféyrket icke oväsentligt förbättrats under de då närmast förflutna femton åren. Undersökningen blottade emellertid, att arbetstiden för åtskilliga kategorier av den personal, som icke faller under arbetstidslagen, var mycket lång. Förhållandena inom yrket torde därefter i stort sett ha undergått en fortsatt förändring till det bättre. — — — Det är emellertid utskottet bekant, att arbetstiden på många ställen och för olika grupper av ifrågavarande personal fortfarande är avsevärt längre än inom åtskilliga andra yrken, och enligt utskottets mening saknas tillräcklig anledning förvänta, att arbetstidsförhållandena skola utan laglig reglering inom en nära framtid bliva ordnade på ett tillfredsställande sätt. Under sådana omständigheter kunna statsmakterna knappast undgå att taga ställning till frågan om en utsträckt laglig reglering av arbetstiden på detta område. Såsom första kammarens andra tillfälliga utskott vid 1928 års riksdag uttalat göra de egenartade arbetsförhållandena och de skilda personalgruppernas olikartade arbete det synnerligen vanskligt att föreslå de åtgärder, som med lika hänsynstagande till företagarens och personalens berättigade intressen av olika slag kunna vara möjliga och lämpliga. Det låter sig kanske icke göra att, såsom motionärerna tänka sig, under arbetstidslagen införa de kategorier av ifrågavarande personal, som för närvarande äro undantagna från lagens tillämpning. Det torde måhända visa sig erforderligt att genom en särslagstiftning reglera förhållandena på området. En sådan särskild lagstiftning synes förutsättas i den i utskottets redogörelse omförmälda rekommendationen angående reglering av arbetstiden i hotell, restauranger och liknande företag. Huruvida en dylik särslagstiftning bör omfatta all hotell-, restaurang- och kafépersonal är en fråga, som givetvis måste tagas under grundligt övervägande. En allsidig utredning av ifrågavarande spörsmål synes utskottet vara av behovet påkallad.

På hemställan av utskottet anhöll riksdagen i anledning av motionen i skrivelse (nr 54) till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa fortsatt utredning rörande lämpligheten av en laglig reglering av arbetstiden för sådan hotell-, restaurang- och kafépersonal, som icke faller under lagen om arbetstidens begränsning, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Kungl. Maj:t uppdrog den 18 juni 1937 åt socialstyrelsen att verkställa den begärda utredningen samt inkomma med förslag i ämnet. Med anledning därav igångsattes inom socialstyrelsen en statistisk undersökning angående tjänstgöringstider och därmed sammanhörande arbetsvillkor för ifrågavarande personalgrupper. Enligt arbetsplanen avsågs härigenom huvudsakligen en komplettering av de tidigare uppgifter, som föreligga. Resultatet av undersökningen har framlagts i en publikation: »Undersökningar rörande vissa arbetstidsförhållanden inom bagerinäringen samt hotell- och restaurangnäringen». En sammanfattning har intagits i Sociala meddelanden 1938 häftet 5 (sid. 320—322).

I socialstyrelsens undersökning har i nedan återgivna tabell redovisats tjänstgöringstidernas förändringar under åren 1914—1937.

Genomsnittlig tjänstgöringstid per vecka i timmar inkl. raster. (Årsföretag.)

	Enligt uppgifter från					
	arbetsgivare			personal		
	1914	1929	1937	1914	1929	1937
a) Företagsgrupper						
Restauranger med spriträttigheter	75	59	60	81	63	64
Folkrestauranger med spriträttigheter	76	58	56	84	61	58
Ölkaféer	83	61	58	88	67	59
Andra kaféer, kafékonditorier o. d.	88	68	61	96	78	65
Hotell med spriträttigheter	79	63	62	88	72	67
Övriga hotell och pensionat	87	70	63	99	87	81
b) Ortsgrupper						
Städer med över 10,000 invånare	80	63	60	89	66	62
därav Stockholm	80	61	58	84	63	59
Mindre städer och landsbygd	84	68	63	96	88	77
c) Yrkesgrupper						
Kökspersonal	84	64	58	93	73	62
Serveringspersonal	80	65	60	85	70	63
Hotellpersonal, som betjänar allmänheten	84	66	62	95	80	77
Samtliga företag	81	64	60	89	73	63

Då på grund av arbetets art inom hotell- och restaurangnäringen den effektiva arbetstiden svårigen kan bestämmas, har man i undersökningen använt begreppet tjänstgöringstid, varmed betecknats hela den tid, under vilken personalen är skyldig uppehålla sig på arbetsplatsen.

Med ledning av tidigare uppgifter beräknade socialstyrelsen det totala antalet företag ha ökat från omkring 14,000 år 1929 till omkring 17,000

år 1937 samt antalet anställda från c:a 43,000 till omkring 50,000 (varav $\frac{4}{5}$ kvinnor). Antalet anställda utan lagstadgad arbetstid, d. v. s. personal i kök och annan »inre tjänst» vid företag med mindre än fem anställda av detta slag samt all serverings- och hotellpersonal, som direkt betjänar allmänheten, beräknades utgöra $\frac{2}{5}$ av kökspersonalen samt $\frac{3}{4}$ av hela den egentliga hotell- och restaurangpersonalen. Antalet anställda, som fått sina arbetsförhållanden reglerade genom kollektivavtal, hade ökats från c:a 11,000 personer år 1929 till minst 14,000 år 1937.

Socialstyrelsen har ännu icke avgivit de förslag, till vilka utredningen kan föranleda.

I kollektivavtal den 12 mars 1938 mellan Sveriges Arbetsgivareförening för Hotell och Restauranter ävensom Restauranternas Arbetsgivareförening, å ena, samt Sveriges Hotell- & Restaurangpersonals Förbund, å andra sidan, har den ordinarie arbetstiden för annan personal än den som faller under arbetstidslagen och viss ekonomipersonal nedsatts från tidigare 189 timmar per tre arbetsveckor till 177 timmar under samma tid. Undantag har dock gjorts för smärre hotellföretag (med i regel högst fem anställda i hotellrörelsen), där den ordinarie arbetstiden skall vara 186 timmar. Skyldigheten att utföra övertidsarbete omfattar enligt avtalet högst 10 timmar mot tidigare högst 20 timmar, allt per månad. För personal vid kafé-företag finnas särskilda bestämmelser. Enligt såväl nyssnämnda som vissa andra under år 1938 träffade kollektivavtal gäller för dit hänförlig personal, som ej faller under arbetstidslagen, att arbetstiden är för kökspersonal 114 timmar per två veckor, högst 60 timmar per vecka, samt för all annan personal 120 timmar per två veckor, högst 63 timmar per vecka.

Genom skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde 1928 års riksdag om en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan om arbetsvillkoren inom hotell- och restaurangyrket. I anledning härav uppdrog Kungl. Maj:t åt socialstyrelsen att verkställa en dylik undersökning samt avgiva de förslag, till vilka denna kunde giva anledning. Sedan socialstyrelsen utfört den anbefallda undersökningen, har styrelsen den 3 september 1932 till Kungl. Maj:t inkommit med slutligt yttrande i ämnet. Styrelsen har däri uttalat, bland annat, att styrelsen funnit det tvivelaktigt, om man för närvarande borde påkalla ytterligare lagstiftningsåtgärder på området. Sedermera har 1937 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa fortsatt utredning rörande lämpligheten av en laglig reglering av arbetstiden för sådan hotell-, restaurang- och kafépersonal, som icke faller under lagen om arbetstidens begränsning, samt för riksdagen framlägga de förslag, till vilka utredningen kunde giva anledning. Socialstyrelsen, som erhållit i uppdrag att verkställa den begärda utredningen samt inkomma med förslag i ämnet, har under år 1938 fram-

Utskottet.

lagt resultaten av en förnyad statistisk undersökning rörande arbetstidsförhållandena inom ifrågavarande näring. Styrelsen har emellertid ännu icke avgivit slutligt yttrande i ärendet.

Då sålunda det i motionen berörda spörsmålet för närvarande är under utredning, finner utskottet icke skäl föreslå riksdagen att i anledning av motionen göra någon framställning till Kungl. Maj:t.

Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 17 februari 1939.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Norman, Linder*, Tamm*, Löfvander*, Knut Petersson*, Olof Carlsson*, Sten* och *Wistrand*;

från andra kammaren: herrar *Olovson* i Västerås, *Pettersson* i Hällbacken, *Hallagård, Sandström, Hermansson* i Norrköping*, *von Seth**, *Barnekow* och *Holm*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.